

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1945 kl. 9 fm.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande utomäktenskapliga barns arvsrätt m. m.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 101 i första kammaren av herr Holmberg samt nr 176 i andra kammaren av herr Adolfsson m. fl. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes,

- 1:o) att riksdagen måtte för sin del besluta sådan revidering av lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap att utomäktenskapligt födda barn erhålla lika arvsrätt som barn i äktenskap,
- 2:o) att barn utom äktenskap vid faderns död erhåller förmånsrätt framför andra fordringsägare i fråga om till betalning förfallet och för framtiden utgående underhållsbidrag.

Härjämte ha motionärerna yrkat, att utskottet måtte utforma de ändringar i lagtexten, vartill ett bifall till motionerna kunde föranleda.

Beträffande de skäl, som legat till grund för motionärernas hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Enligt lagarna den 14 juni 1917 om äktenskaplig börd och om barn utom äktenskap har barn, som födes under äktenskap eller å sådan tid efter dess upplösning, att det kan vara avlat dessförinnan, äktenskaplig börd. Annat barn är att anse såsom barn utom äktenskap. Ingå, efter det barn blivit fött utom äktenskap, dess föräldrar äktenskap med varandra, blir barnet legitimerat och erhåller äktenskaplig börd. Är barn utom äktenskap avlat i trolovning eller ha dess föräldrar efter dess avlelse ingått trolovning med varandra, är barnet ett s. k. trolovningsbarn och intager en i förhållande till barn utom äktenskap i vissa avseenden privilegierad ställning. Till trolovning skall hänföras varje överenskommelse mellan man och kvinna om äktenskaps ingående utan avseende därå, huruvida överenskommelsen av en eller annan anledning hemlighållits.

Enligt lagen om barn utom äktenskap skall den, som i viss ordning, varom närmare förmåles i 20 §, erkänt sig vara fader till ett utom äktenskapet fött barn, anses vara dess fader, om erkännandet i samma ordning vitsordas av barnets moder. På enahanda sätt må erkännande ske, att för-

äldrarna vid barnets avlelse varit trolovade med varandra eller att de efter avlelsen ingått trolovning med varandra. Erkännes ej faderskapet, måste detta fastställas genom rättegång. Då den man, som modern utpekat såsom fader, bestrider faderskapet, skall han genom dom förklaras såsom fader, om det utredes, att han haft samlag med modern under tid, då barnet kan hava avlats (konceptionstiden), och det ej är uppenbart, att barnet icke avlats vid det samlaget. Den, mot vilken talan föres, kan icke åberopa, att jämväl annan man haft umgänge med modern under konceptionstiden (exceptio plurium).

Den, som på grund av erkännande eller dom skall anses vara barnets fader, är jämte modern skyldig giva barnet underhåll efter vad med avseende å båda föräldrarnas villkor må anses skäligt. Som modern till barn utom äktenskap i regeln har vårdnaden om detta, är fadern vanligen skyldig att utgiva underhållsbidrag. Rätten till underhåll upphör enligt 3 § andra stycket lagen om barn utom äktenskap ej förr än barnet fyllt sexton år och ej heller senare än det fyllt aderton år, där ej barnets anlag eller omständigheterna i övrigt föranleda att barnet bör erhålla fortsatt utbildning. I detta avseende förefinnes en huvudsakligen formell skillnad mot vad som gäller för barn i äktenskap. I 13 § lagen om barn i äktenskap stadgas nämligen, att föräldrarnas underhållsskyldighet icke skall upphöra, innan barnet erhållit den utbildning, som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig, och ej i något fall, förrän barnet fyllt sexton år. Lika för alla barn är anspråket mot föräldrarna att, om sjukdom eller annan sådan orsak skulle sätta barnet, även som fullvuxet, ur stånd att själv försörja sig, erhålla skäligt underhåll av föräldrarna i mån av deras förmåga.

Arvsrätt.

Gällande bestämmelser om det utomäktenskapliga barnets arvsrätt finnas i 3 kap. av lagen den 8 juni 1928 om arv. I kapitlets 1 § stadgas, att barn utom äktenskap eller dess avkomlingar äga taga arv efter barnets moder och modernefränder och ärvas av dem, såsom vore barnet av äktenskaplig börd. Jämlikt 2 § äger barnet, om det är trolovningsbarn eller fadern avgivit förklaring, att det skall hava samma rätt till arv efter honom som barn av äktenskaplig börd, taga arv efter fadern och fadern efter barnet, såsom vore barnet av äktenskaplig börd. I andra fall ha barnet och fadern ej arvsrätt efter varandra. Mellan barnet och dess fädernefränder äger ej arvsrätt rum. Om barn utom äktenskap, som ägt ärva fadern, är avlidet, skola dess avkomlingar taga arv efter honom och han efter dem.

Dessa bestämmelser om utomäktenskapligt barns arvsrätt överensstämman i huvudsak med förut gällande regler, vilka varit intagna i 1917 års lag om barn utom äktenskap. Enligt sistnämnda lag fanns emellertid icke den

i 1928 års lag medgivna möjligheten för fader till utomäktenskapligt barn att avgiva arvsrättsförklaring till förmån för barnet.

1917 års lag överensstämde i sin tur i hithörande delar med lagberedningens år 1915 avgivna förslag, som upptagits i en till 1917 års riksdag avlåten proposition (nr 33). I samband med godkännande av lagförslaget i den form, vari det förelåg efter vidtagen sammanjämkning, anhöll emellertid riksdagen, att vid revisionen av ärvdabalken måtte upptagas till förnyad förutsättningslös utredning, huruvida och under vilka villkor barn utom äktenskap skulle jämväl i andra fall än som angåves i den då antagna lagen njuta arv efter fader, vid vilken utredning borde övervägas ett betryggande anordnande av frågan om bevisningen av faderskapet.

Med hänsyn till nämnda riksdagsskrivelse upptogs frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt efter fader av lagberedningen till ny prövning i samband med dess år 1925 avgivna förslag till revision av ärvdabalken del II. Efter en ingående undersökning fann beredningen sig ej kunna tillstyrka, att barn utom äktenskap i regel erhöles arvsrätt efter fader. Emellertid föreslog beredningen den utsträckning av arvsrätten som möjliggöres genom faderns arvsrättsförklaring och förslag härom upptogs i den till 1928 års riksdag avlåtna propositionen (nr 17) med förslaget till den nya arvslagen.

Vid 1928 års riksdag väcktes även en motion i ämnet (II: 395), däri fru Nordgren m. fl. hemställde, att riksdagen måtte besluta att alla utomäktenskapliga barn tillerkändes arvsrätt jämväl efter fader och fädernefränder. Därest detta icke kunde bifallas, hemställdes i varje fall, att arvsrätt efter fader och fädernefränder tillerkändes »sådana utomäktenskapliga barn, beträffande vilka invändning om faderskap bland flera ej vinner stöd av en i saken förebragt utredning».

Första lagutskottet, som avgav utlåtande (nr 21) i ärendet, förklarade sig icke kunna tillstyrka någon åtgärd i anledning av motionen. Utskottets ställningstagande motiverades bl. a. därmed, att ett införande av arvsrätt för barn utom äktenskap efter fader med nödvändighet skulle medföra upptagande i vår lagstiftning av *exceptio plurium* med alla därav följande olägenheter.

Mot utskottets utlåtande i denna del hade anmälts två reservationer.

I den ena reservationen, avgiven av herrar Klefbeck och Schlyter, hemställdes under hänvisning till anförd motivering, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med det fortsatta arbetet på revision av ärvdabalken låta utreda, i vad mån arvsrätten för barn utom äktenskap efter fader ytterligare kunde utsträckas.

Den andra reservationen hade avgivits av fem ledamöter, vilka instämde i den av herrar Klefbeck och Schlyter gjorda hemställan.

Kamrarna, som godkände lagförslaget i hithörande delar, stannade be-
träffande den av herrar Klefbeck och Schlyter avgivna reservationen i
olika beslut, i det första kammaren med 69 röster mot 57 avslog skrivelse-
förslaget men andra kammaren medelst uppresning biföll detsamma. I
anledning av att kamrarna jämväl i vad rörde lagförslaget, i delar varom
nu ej är fråga, stannat i skiljaktiga beslut företogs sammanjämkning;
denna föranledde dock icke till godkännande av skrivelseförslaget.

I en vid 1936 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 189)
anhöll fru Nordgren m. fl., att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t
hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning dels angående
utvidgande av den ömsesidiga arvsrätten mellan utomäktenskapligt barn
samt dess fader och fädernefränder, dels ock angående utvidgande av så-
dant barns rätt att antaga faderns släktnamn samt att Kungl. Maj:t ville
för riksdagen framlägga de förslag till lagändringar, vartill utredningen
kunde föranleda. I motionen framhölls bl. a., att det med hänsyn till gäl-
lande regler om fastställande av faderskap icke torde vara möjligt att upp-
ställa en generell bestämmelse angående utomäktenskapligt barns rätt till
arv efter fadern och till faderns släktnamn. I alla de fall där faderskapet
vore otvivelaktigt och framför allt då föräldrarna sammanbodde, borde arvs-
rätt förefinnas, liksom barnet borde äga rätt att antaga faderns släktnamn.

Första lagutskottet, som avgav utlåtande (nr 7) över motionen, yttrade
bland annat följande:

Förevarande frågor ha varit föremål för upprepade överväganden av
lagberedningen och behandlats av riksdagen senast år 1928 i samband med
tillkomsten av den nya arvslagen. Det skulle vid sådant förhållande möj-
ligen kunna tyckas, att saken knappast redan nu borde upptagas till för-
nyad omprövning. Frågan om de utomäktenskapliga barnens ställning är
emellertid — icke minst med hänsyn till deras stora antal — enligt utskot-
tets förmenande av så vital betydelse, att utskottet anser sig böra biträda
kravet på ytterligare utredning. Denna utredning måste dock göras helt
förutsättningslös och bör därför icke heller erhålla den begränsade om-
fattning, som angivits i motionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig, förutsättningslös ut-
redning angående de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning samt
för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagen biföll utskottets hemställan och avlät i enlighet härmed skri-
velse till Kungl. Maj:t den 18 februari 1936 (nr 29).

Sedan befolkningskommissionen genom remiss den 18 december 1936 an-
befallts att avgiva yttrande i frågan, befriade Kungl. Maj:t genom beslut
den 30 december 1937 kommissionen från nämnda uppdrag samt remitte-
rade riksdagens skrivelse till socialstyrelsen för utlåtande. I anslutning till

sistnämnda remiss överlämnades den 1 februari 1938 till socialstyrelsen en till Kungl. Maj:t från Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund inkommen framställning, att Kungl. Maj:t omedelbart ville på lämpligt sätt verkställa en undersökning av hela problemet om de utomäktenskapliga barnens rättsliga och sociala ställning.

Vid 1938 års riksdag väcktes inom andra kammaren av herr Flyg m. fl. en motion (nr 205), i vilken hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen anhålla om skyndsamt utredning och förslag till bestämmelser om barns utom äktenskap jämställande med barn inom äktenskap med speciell hänsyn till rätt till fadersnamn och fadersarv samt förslag till ändring av hithörande lagar i anslutning därtill.

I enlighet med hemställan av första lagutskottet i avgivet utlåtande (nr 12), däri framhölls att frågan om de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning vore föremål för Kungl. Maj:ts övervägande, avsåg riksdagen motionen.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 oktober 1941 tillkallade chefen för justitiedepartementet den 8 november 1941 presidenten B. Ekeberg och statssekreteraren G. Walin för att biträda med arbetet på ett sammanförande till en eller flera större enheter av det flertal lagar, som bruka sammanföras under beteckningen nya ärvdabalken.

I direktiven för de sakkunniga (»sakkunniga för kodifiering av ärvdabalken») uttalas bland annat, att med anledning av riksdagens ovannämnda skrivelse torde böra närmare övervägas, i vad mån nu förefintliga olikheter mellan de bestämmelser som gälla barn i äktenskap och dem som gälla barn utom äktenskap kunna minskas, samt att därvid bör uppmärksammas frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt efter fadern och fädernefränderna. Vidare framhålles, att de önskemål, som tid efter annan framställts om ändrad utformning av reglerna angående fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, även torde böra beaktas av de sakkunniga.

Utredningen, vilken påbörjats 1941, pågår.

Socialstyrelsen, som över den dit remitterade riksdagsskrivelsen inhämtat yttranden från barnavårdsnämnderna i en del större orter samt vissa enskilda sammanslutningar med barnavårdande uppgifter, har i ett den 4 december 1941 avgivet utlåtande i ärendet tillstyrkt en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att klarlägga och förbättra de utomäktenskapliga barnens ställning såväl i rättsligt som i socialt avseende. I utlåtandet har socialstyrelsen bland annat anfört följande:

Vid överläggning inom socialstyrelsen har tveksamhet uttalats rörande lämpligheten av att för närvarande vidtaga åtgärder för att tillförsäkra utomäktenskapliga barn arvsrätt efter fader. Styrelsen är emellertid enig därom,

att nu gällande regler för fastställande av faderskap tillgodose barnens intressen i all möjlig utsträckning. En föreskrift om en allmän utvidgning av arvsrätten måste enligt styrelsens uppfattning föranleda större eller mindre ändringar i reglerna för fastställande av faderskap. Det anses icke uteslutet, att dessa regler inom en ej alltför avlägsen framtid med hänsyn till den medicinska forskningens rön komma att leda till säkrare resultat. Om så blir fallet, bör en utsträckning av utomäktenskapligt barns rätt till arv efter dess fader betydligt lättare kunna genomföras än vad nu är möjligt.

Styrelsen förutsätter, att sådana ändringar i lagstiftningen över huvud ej böra ifrågakomma, vilka visserligen utvidga de utomäktenskapliga barnens rätt till arv men försämra deras ställning i andra avseenden. Sålunda anser styrelsen det uteslutet att vidtaga sådana ändringar av arvsbestämmelserna, som skulle draga med sig införande av exceptio plurium. De fördelar med avseende å arvsrätt m. m., som därigenom skulle kunna vinnas för ett mindre antal av de utomäktenskapliga barnen, torde vara av ringa betydelse i jämförelse med de avsevärda olägenheter, som flertalet barn skulle få vidkännas.

Vad nu sagts behöver emellertid icke nödvändigtvis utesluta, att någon eller några grupper av barn kunna beredas arvsrätt efter fadern genom mindre jämkningar i 1917 års barnlagar. Då särskilt i nuvarande befolkningspolitiska situation och med hänsyn till den framtida befolkningsutvecklingen intet bör försummas, som kan förbättra barnens ställning i samhället, anser styrelsen det vara av ett visst värde, att det undersöktes, huruvida utvidgad arvs- och namnrätt bör tillerkännas några sådana grupper. Såväl i de infordrade remissyttrandena som vid socialstyrelsens överläggningar har emellertid eftertryckligt framhållits, att angelägnare än en förbättring av de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning äro åtgärder, som kunna leda till en effektivare tillämpning av lagen och som kunna höja barnens sociala och ekonomiska nivå.

De utomäktenskapliga barnens faktiska ställning är för närvarande endast otillräckligt känd. De större barnavårdsnämnderna publicera i sina årsberättelser vissa om än sparsamma uppgifter angående frekvensen av de åtgärder, som vidtagits för utomäktenskapliga barn, såsom utseende av barnavårdsman, fastställande av faderskap och underhållsbidrag m. m. Från flertalet nämnder finnas emellertid icke några upplysningar officiellt tillgängliga. Att döma av den utredning, som företogs av 1934 års barnpensioneringssakkunniga och som framlagts i deras förslag rörande förskottering av underhållsbidrag till barn utom äktenskap m. fl., skulle de utomäktenskapliga barnen mången gång i realiteten icke åtnjuta de rättigheter, som genom 1917 års barnlagar tillförsäkrats dem. Genom de från och med år 1938 gällande bestämmelserna angående bidragsförskott äro flertalet av dessa barn tillförsäkrade ett visst underhåll upp till 16 års ålder. På grund av moderns inkomstnivå kunna emellertid många ej erhålla förskott å förfallna underhållsbidrag. En hel del barn lära väl också vara berättigade till underhåll och bidrag till utbildning efter 16 års ålder utan att verkligen erhålla detsamma. Rörande samtliga utomäktenskapliga barn synes böra undersökas, huruvida underhållsbidraget verkligen fastställes med hänsyn tagen till båda föräldrarnas villkor. Möjligheterna att erhålla jämkning av underhållsbidragets storlek böra eventuellt utvidgas och den underhållsskyldige kunna åläggas att utgiva särskilda bidrag i anledning av barnets kon-

firmation, sjukdom, begravning eller liknande händelser, som medföra särskilda utgifter. Malmö stads barnavårdsnämnd fäster uppmärksamheten vid det starkt framträdande behovet av att levandegöra vårdnadshavarens underhållsskyldighet gentemot barnet. Det har även gjorts gällande, att den av föräldrarna, som har vårdnaden om barnet, stundom för egen del förbrukar den andras bidrag till det gemensamma barnets underhåll samt placerar barnet hos släktingar, t. ex. morföräldrar, som få sörja för detsamma bäst de kunna. Det är icke känt, hur barnen i allmänhet placeras — hos modern, hos släktingar, i fosterhem hos utomstående, eventuellt med täta ombyten av vistelseort, och så vidare. Tänkbart är, att barnavårdsnämnderna böra erhålla större inflytande på barnens placering och t. ex. utrustas med veto-rätt i fråga om sådan placering, som uppenbart är till barnets nackdel. Utöver vad ovan relaterats ha önskemål framkommit om ändringar av gällande lagstiftning i en hel del detaljer. Sålunda har det bland annat ansetts önskvärdt, att faderskap och barns egenskap av trolovningsbarn kunde fastställas utan anlitande av domstol även i de fall, där den uppgivne fadern avlidit. Vidare har föreslagits, att i 104 § andra stycket lagen om försäkringsavtal kunde med laglott likställas det engångsbelopp, som utomäktenskapligt barn är berättigat till enligt 11 § lagen om barn utom äktenskap.

De anmärkningar, som framställts i fråga om de utomäktenskapliga barnens ställning, bekräftas av socialstyrelsens egna erfarenheter. Det förefaller sålunda tydligt, att gällande rättsregler rörande utomäktenskapliga barn äro i behov av en allmän översyn. Effektiviteten i lagstiftningen är dock till sist beroende på de organ, åt vilka det anförtrots att verka för dess tillämpning, i främsta rummet de av barnavårdsnämnderna utsedda barnavårdsmännen. Dessa synas emellertid ännu i alltför stor utsträckning icke på ett fullt tillfredsställande sätt handha sina uppgifter. Barnavårdsmannen skall ej endast bistå modern med råd och upplysningar med avseende å de rättsliga åtgärder, som förhållandena påkalla, utan ock övervaka att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratages och således sörja för att härför erforderliga åtgärder bliva vidtagna. Det måste ovillkorligen krävas att de personer, som skola stå vid moderns sida och bevaka hennes samt framför allt barnets rätt, äro i alla avseenden kvalificerade för uppdraget och ha tid och intresse samt känna ansvar för detsamma. Under erkännande av de värdefulla insatser, som av frivilliga krafter på detta område gjorts och fortfarande mångenstädes göras, synes det styrelsen uppenbart, att en fastare organisation för fullgörande av dessa samhällsviktiga uppgifter är nödvändig. För många, särskilt smärre barnavårdsnämnder, torde det knappast vara möjligt att för barnavårdsmannauppdraget erhålla fullt kompetenta personer, så mycket mindre som kompetenskraven på en tillförlitlig rådgivare och hjälpare åt ensamstående moder och barn genom de senaste årens nya sociallagstiftning väsentligt stegrats. Det behöver icke närmare framhållas, vilka stora moraliska, ekonomiska och samhälleliga värden som kunna vara beroende av ett klokt och riktigt råd eller beslut av barnavårdsmannen. Erfarenheterna från de kommuner, som genomfört en rationell organisation av barnavårdsmannaverksamheten, ge också otvetydigt utslag till förmån för ett genomförande av en liknande organisation inom övriga kommuner. En utveckling i denna riktning pågår även i olika delar av landet men torde utan stöd av lagstiftning och, eventuellt, statsbidrag icke inom överskådlig tid kunna förväntas mera allmänt leda till resultat, fram-

för allt icke i de kommuner där behovet måhända vore störst. Vid en blivande utredning bör därför särskild uppmärksamhet ägnas den viktiga frågan om barnavårdsmannainstitutionens effektivisering.

Med stöd av det ovan anförda får socialstyrelsen tillstyrka, att en förut-sättningslös utredning företages rörande möjligheterna att klarlägga och för-bättra de utomäktenskapliga barnens ställning såväl i rättsligt som i socialt avseende. Utredningen synes böra innefatta en undersökning av de utom-äktenskapliga barnens ställning i form av personalundersökning av repre-sentativa grupper. Frågeformulär torde kunna utarbetas i anslutning till det förslag till formulär, som befolkningskommissionen på sin tid framlade. De av justitieministern den 8 innevarande november tillkallade sakkunniga, åt vilka uppdragits att överarbeta bland annat lagarna om barns civilrätts-liga ställning, torde få anledning att syssla även med här ifrågavarande frågor. Enär den av socialstyrelsen förordade utredningen bör lägga huvud-vikten vid praktiska spørsmål, synes densamma emellertid lämpligen böra anförtros åt de av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga i befolkningsfrågan. Det torde kunna förutsättas, att de båda kommittéerna samråda med var-andra.

Frågan om utomäktenskapliga barns arvsrätt upptogs ånyo vid 1943 års riksdag. I två likalydande motioner, nr 175 i första kammaren av herr Linderot samt nr 265 i andra kammaren av herrar Persson i Stockholm och Hagberg i Luleå, hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skri-velse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till en sådan revidering av arvs-lagen att utomäktenskapliga barn erhöles lika arvsrätt som de inom äktenskap födda.

Första lagutskottet, som behandlade motionerna, yttrade i sitt utlåtande (nr 11) över dessa, att då den i motionerna upptagna frågan vore föremål för utredning, torde skäl icke föreligga för riksdagen att, såsom motio-närerna föreslagit, göra någon framställning till Kungl. Maj:t i ämnet. Utskottet hemställde därför, att motionerna icke måtte till någon riks-dagens åtgärd föranleda, och denna hemställan bifölls av riksdagen.

I anledning av en framställning från de sakkunniga för kodifiering av ärvdabalken har socialstyrelsen företagit en statistisk undersökning angå-ende vissa rättsliga förhållanden, som beröra de utomäktenskapliga barnen, såsom fastställelse av faderskap, förekomsten av trolovningar och legitime-ringar m. m. En preliminär redogörelse för den del av undersökningen, som berört barnavårdsnämnderna, har utarbetats och överlämnats till de sak-kunniga.

I nu förevarande motioner framhålles, att frågan om lika arvsrätt för barn i och utom äktenskap är så klarlagd, att det icke finnes någon håll-bar motivering för att densamma under hänvisning till »pågående allsidig och förut-sättningslös utredning» ytterligare fördröjes. De barn, som födas utom äktenskap, utgöra en åttondel av alla barn, och de erhålla

en ur rättslig och ekonomisk synpunkt missgynnad ställning. För ett fullständigt tillgodoseende av deras rättigheter, i den mån de höra till den fattigare befolkningen, kräves enligt motionärernas uppfattning ingenting mindre än en samhällsreform. Men en revidering av arvslagen, anse motionärerna, skulle i vart fall *förbättra* deras ställning.

Förmånsrätt för underhållsbidrag.

Enligt 17 kap. handelsbalken äro med vissa slag av fordringar förenade den egenskap, att de skola erhålla betalning framför andra. Innehavare av fordringar, som äro förenade med sådan s. k. förmånsrätt, ha sålunda utsikt att vid konkurs erhålla full betalning, även om gäldenärens tillgångar icke förslå att betala övriga, icke förmånsberättigade fordringar. De olika förmånsberättigade fordringarna ha sinsemellan rätt till betalning enligt den förmånsrättsordning, varom även stadgas i samma kapitel av handelsbalken. Familjerättsliga underhållsanspråk ha icke i något fall sådan förmånsrätt. Ett i detta sammanhang mindre betydande undantag är att böter utgå först sedan alla andra skulder betalats. Familjerättsliga underhållskrav skola sålunda konkurrera med övriga icke förmånsberättigade borgenärens anspråk. Detta gäller dock endast i fråga om det underhållsanspråk, som är till betalning förfallet; endast ett sådant är nämligen att betrakta som en vanlig fordran. I den mån kravet på underhåll avser framtiden är det däremot icke att likställa med en vanlig fordringsrätt, och det måste därför vika vid konkurrens med den underhållsskyldiges borgenärer. Det är därför blott vad som blivit över sedan borgenärerna tillgodosetts, som kan komma ifråga för framtida underhållsanspråk.

I viss mån ha emellertid underhåll för framtiden skyddats gentemot den underhållsskyldiges borgenärer. Enligt 1 kap. 5 § lagen den 9 juni 1933 om boutredning och arvsskifte och 97 § sista stycket konkurslagen äga vid den underhållsskyldiges död hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn rätt till underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet. Underhåll för denna tid utgår därför före alla borgenärens anspråk, oavsett om dessa äro förenade med någon förmånsrätt.

Vad nu sagts om underhållskrav i konkurrens med andra fordringar gäller genomgående för alla familjerättsliga underhållsanspråk, och någon skillnad föreligger sålunda i detta hänseende icke mellan underhåll till barn i äktenskap och till utomäktenskapliga barn.

Vad härefter angår förhållandet mellan underhållsanspråk och anspråk på grund av arv eller testamente följer av vad förut anförts om att anspråk på till betalning förfallet underhåll är att likställa med en vanlig fordran, att sådant underhållsanspråk skall tillgodoses, inuan arv eller testamente

må tagas. Beträffande anspråk på underhåll för framtiden framgår av nyssnämnda bestämmelser i boutredningslagen och konkurslagen, att underhåll för tre månader närmast efter den underhållsskyldiges död också äger företräde framför arv eller testamente. Icke heller i dessa avseenden råder någon skillnad mellan barn i och barn utom äktenskap.

I fråga om underhåll för tid efter förloppet av tre månader från dödsfallet ställer sig saken i någon mån olika, allt efter som barnen ha äktenskaplig börd eller åtminstone ha arvsrätt efter fadern, eller de äro barn utom äktenskap utan sådan arvsrätt.

Beträffande barn i äktenskap eller barn utom äktenskap, som ha arvsrätt efter fadern, finnas bestämmelser om underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen i 8 kap. lagen om arv. I 1 § detta kapitel stadgas, att om arvlåtaren efterlämnar barn, vars uppfostran icke är avslutad och som ej av sitt arv eller annorledes kan njuta uppehälle och utbildning, äger barnet, innan arv eller testamente må tagas, ur kvarlåtenskapen bekomma bidrag till underhållet med ett belopp en gång för alla, dock ej för tiden efter det barnet fyllt tjuogoett år. Ha flera barn sådan rätt och förslår ej kvarlåtenskapen till deras underhåll, skall sådan jämkning dem emellan ske, som med hänsyn till deras behov och förhållandena i övrigt finnes skäligt. Genom rätten till sådant underhållsbidrag ur kvarlåtenskap kunna andra arvingars arvslotter komma att lida intrång, men detta må dock — enligt vad som stadgas i 1 § andra stycket — icke ske beträffande bröstarvinge, som i följd av sjukdom e. d. är ur stånd att själv försörja sig, om arvet erfordras till skäligt underhåll eller till fullgörande av underhållsplikt. I 2 § samma kapitel föreskrives, att bröstarvinge kan få vidkännas minskning i sin arvslott till förmån för sjukt eller vanfört barn, som den avlidne fadern eller modern ihågkommit i sitt testamente med särskilt underhållsbidrag. Sjukt eller vanfört barn har enligt 3 § även anspråk på erforderlig hjälp till sitt underhåll av egendom, som dess fader eller moder borttestamenterat till annan.

För barn utom äktenskap, som saknar arvsrätt efter fadern, finnes en särskild regel om underhållsbidrag ur kvarlåtenskap i 11 § lagen om barn utom äktenskap. Enligt detta stadgande skall det belopp, som erfordras till fullgörande för framtiden av faderns underhållsskyldighet gentemot barnet, före arvs- och testamentslotter utgå ur behållningen i boet. I konkurrens med arvsberättigade barn eller deras avkomlingar skola dock utomäktenskapliga barn kunna få sina underhållsanspråk på så sätt jämkade, att de icke erhålla mer av kvarlåtenskapen än som skulle ha fallit på deras lott, om de varit arvsberättigade. Om efter arvlåtaren sålunda finnas både barn utom äktenskap, som äger utfå underhållsbidrag enligt 11 § lagen om barn utom äktenskap, och barn i äktenskap, som är berättigat till underhållsbidrag enligt 8 kap. 1 § arvslagen, skola båda dessa underhållsbidrag

utgå ur kvarlåtenskapen med samma rätt och innan arv må tagas. Förslår ej kvarlåtenskapen till kostnaderna för båda barnens uppfostran, måste jämkning dem emellan ske, och denna skall verkställas på samma sätt som om båda barnen varit av äktenskaplig börd. Härav framgår, att vad ett utomäktenskapligt barn högst må erhålla som underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen efter dess fader motsvarar den arvslott och det underhållsbidrag, det skulle hava erhållit, om det varit av äktenskaplig börd.

Till motivering av sitt yrkande i denna del ha motionärerna anfört följande.

Under nuvarande omständigheter äro de utomäktenskapligt födda barnens möjligheter till omvårdnad och utbildning starkt begränsade i jämförelse med de inomäktenskapligas av motsvarande socialgrupp. Även i detta avseende bör en revidering av gällande lag redan nu genomföras. Enligt denna har modern eller hennes utomäktenskapligt födda barn vid faderns död ej förmånsrätt framför andra fordringsägare med avseende på till utbetalning förfallett understödsbelopp.

Frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt har under senare tid vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. I skrivelse den 18 februari 1936 har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig, förutsättningslös utredning angående de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I anledning av denna skrivelse har åt de sakkunniga, som år 1941 tillkallats för kodifiering av ärvdabalken, uppdragits att närmare överväga, i vad mån nu förefintliga olikheter mellan de bestämmelser som gälla barn i äktenskap och dem som gälla barn utom äktenskap kunna minskas. Vid 1938 och 1943 års riksdagar väckta motioner om utvidgning av utomäktenskapligt barns arvsrätt ha avvisats under hänvisning till den begärda utredningen.

Utskottet.

Den andra av de i motionerna upptagna frågorna — om förmånsrätt för underhållsbidrag till barn utom äktenskap vid faderns död — utgör, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, i allt väsentligt icke någon särskild fråga för de utomäktenskapliga barnen. I den mån någon skillnad förefinnes, ligger en utjämning av denna inom den nyssnämnda utredningens ram och torde komma att uppmärksammas av utredningsmännen.

Liksom vid de tidigare tillfällen, då frågan om de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning varit föremål för utskottets behandling, hyser utskottet den uppfattningen, att det är av största vikt, att detta betydelsefulla samhällsproblem så snart som möjligt erhåller en bättre lösning än för nuvarande. Denna uppfattning vinner stöd av socialstyrelsens år 1941 avlämnade, här ovan återgivna utlåtande. Med hänsyn härtill och i betraktande jämväl av den långa tid, som förflutit efter riksdagens framställning i ämnet, vill utskottet framhålla angelägenheten av att erforderliga arbetskrafter stäl-

las till de sakkunnigas förfogande, så att utredningen kan bedrivas med all möjlig skyndsamhet. Då emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, utredningen kommer att påskyndas samt avsikten är att förslag i ämnet skall föreläggas 1947 års riksdag, anser utskottet någon åtgärd från riksdagens sida icke vara erforderlig.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 101 och II: 176, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 mars 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit
från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Karl Emil Johanson, Westman, Karl Johan Olsson* och *Ahlkvist*, fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Arrhén*;
från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Lindberg*, fru *Gustafson*, herrar *Landgren, Rylander, Sveningsson* och *Pettersson* i Ersbacken.
